

XÂY DỰNG MÔI TRƯỜNG CHƠI CHO TRẺ KHUYẾT TẬT TRÍ TUỆ NHẸ TRONG LỚP MẪU GIÁO HÒA NHẬP

TS. TRẦN THỊ MINH THÀNH*

Ngày nhận bài: 14/05/2016; ngày sửa chữa: 15/05/2016; ngày duyệt đăng: 18/05/2016.

Abstract: The environment plays important role for the children with disabilities to play and develop. This paper aims to provide a number of ways to create play environment creatively in inclusive preschools for children with intellectual disabilities. These suggestions are also useful for the other children.

Keywords: Play environment, preschool children, intellectual disabilities.

Nhà giáo dục cho trẻ em khuyết tật đã được quan tâm như một lĩnh vực khoa học chứ không chỉ mang tính nhân đạo. Tạo điều kiện cho trẻ khuyết tật (TKT) được phát triển tối đa khả năng là mục tiêu giáo dục đúng đắn và phù hợp với xu thế phát triển của thời đại.

Ở nước ta, việc triển khai *Dự án Giáo dục hòa nhập TKT mầm non* và *Đề án Phổ cập giáo dục mầm non trẻ 5 tuổi* đã tạo điều kiện cho TKT nói chung và trẻ khuyết tật trí tuệ (TKTTT) nói riêng được đến trường, vui chơi, học tập cùng các bạn, tạo cơ hội tốt cho trẻ phát triển và hòa nhập xã hội. Tuy nhiên, việc giáo dục hòa nhập TKTTT trong các trường mầm non hiện nay ở nước ta còn hạn chế do nhiều nguyên nhân khác nhau.

Chơi là hoạt động chủ đạo của trẻ mẫu giáo và là phương tiện giáo dục và can thiệp hiệu quả đối với TKT. Tuy nhiên, *thực tiễn giáo dục hòa nhập cho TKTTT trong trường mầm non, đặc biệt là việc tổ chức trò chơi còn nhiều bất cập và khó khăn*, nhất là việc tổ chức *chơi sáng tạo* (CST) cho trẻ trong lớp bao gồm TKTTT.

Bài viết cung cấp cho giáo viên (GV) mầm non dạy hòa nhập một số gợi ý nhằm xây dựng môi trường chơi để kích thích TKT và các trẻ em khác chơi tốt và sáng tạo hơn. Qua đó, góp phần nâng cao chất lượng chăm sóc - giáo dục trẻ ở trường mầm non hòa nhập.

1. Vai trò của CST đối với sự phát triển của trẻ em

Một trong những loại hoạt động sáng tạo quan trọng đối với trẻ em là CST. CST được thể hiện khi trẻ sử dụng những vật liệu khác nhau, những vật liệu chơi quen thuộc theo một cách mới hoặc khác với bình thường. Không có gì củng cố tâm hồn sáng tạo và nuôi dưỡng

tâm hồn ấy của trẻ hơn việc cho trẻ thời gian để tham gia chơi hàng ngày. Chơi là công việc nghiêm túc của trẻ và cơ hội chơi tự do rất cần thiết đối với sự phát triển của trẻ.

Chức năng quan trọng nhất của sáng tạo là tự diễn đạt hay tự biểu hiện. Tự diễn đạt bản thân cho phép trẻ diễn đạt suy nghĩ và cảm xúc về bản thân và thế giới xung quanh chúng. Trẻ 3 tuổi có thể không biết nói ra những bối rối và lo lắng của mình nhưng chúng có thể vẽ tranh sử dụng những màu tối và những chấm tròn giận dữ. Diễn đạt bản thân là cách để trẻ thể hiện nhu cầu với người khác. Đồng thời thông qua sự tự diễn đạt bản thân, khả năng tưởng tượng và quan sát của trẻ cũng được tăng cường.

Nghiên cứu chỉ ra rằng, CST giúp cho trí tuệ phát triển. Chẳng hạn, đưa trẻ trộn lẫn màu đỏ và màu vàng để tạo ra màu cam, qua đó làm cho trí tuệ của trẻ gia tăng. Thông qua ngôn ngữ, trẻ có thể kiểm tra ý tưởng của mình về thế giới. Trong tạo hình, trẻ có thể thể hiện thế giới như những gì nhìn thấy. Khi trẻ lớn lên, kiến thức của bản thân về thế giới xung quanh được mở rộng. Khuyến khích tính sáng tạo sẽ giúp trẻ phát triển quá trình phát triển nhận thức.

CST thường cung cấp các cơ hội luyện tập cho trẻ, và quay trở lại kích thích sự trưởng thành về thể chất. Ví dụ trẻ chơi đóng vai "Siêu nhân" đòi hỏi phải chạy, nhảy, leo trèo do đó làm cho trẻ đạt được các kỹ năng vận động và sự phối hợp vận động.

CST cũng có thể giúp trẻ trưởng thành về mặt xã hội. Nó cho trẻ cơ hội để nhìn thế giới từ con mắt của trẻ khác thông qua những câu chuyện, bức tranh, chơi tưởng tượng hoặc vận động của chúng. Đứa trẻ càng hiểu

* Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

quan điểm của người khác bao nhiêu thì càng học được từ người khác bấy nhiêu.

Sáng tạo giúp trẻ có nhận thức tích cực về bản thân. Sự sáng tạo của trẻ phản ánh cảm xúc, tình cảm và trí tưởng tượng của chúng. Trẻ thường không quan tâm sự vật “thực” như thế nào mà thường quan tâm chúng “nghĩ” như thế nào.

2. Xây dựng môi trường CST cho TKTTT trong lớp mẫu giáo hòa nhập

Môi trường là yếu tố có ảnh hưởng to lớn đến sự phát triển tính sáng tạo của trẻ và được quan tâm nhiều nhất. Môi trường giáo dục thường được xem là toàn bộ các điều kiện vật chất và tâm lí ảnh hưởng đến việc dạy và học.

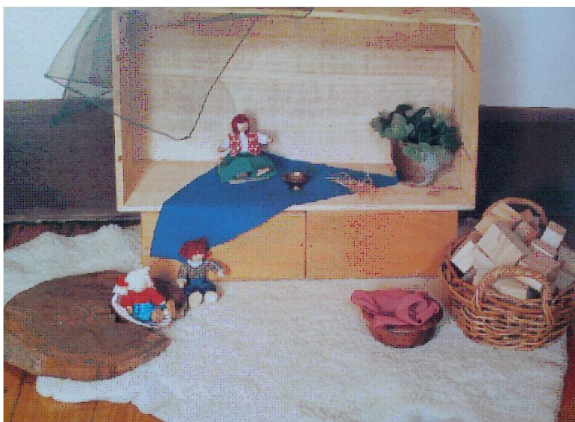
2.1. Sắp xếp không gian chơi và đồ dùng, đồ chơi.

Một số TKTTT thường có khó khăn trong việc nhận ra từng khu vực chơi riêng, nhất là vào đầu năm học. Một số khác thường không thích chơi hoặc thờ ơ, không quan tâm tới xung quanh. TKTTT cũng thường có sự tập trung chú ý thấp, dễ xao lãng bởi những yếu tố xung quanh khi chơi. Tạo khu vực chơi xây dựng hấp dẫn và dễ nhận biết có ý nghĩa nhằm tối thiểu hóa sự xao lãng và sự gián đoạn do những trẻ khác không chơi trong khu vực xây dựng, do đó có khả năng tăng cường hiệu suất chơi và mức độ tập trung vào trò chơi. Đồng thời việc làm này cũng có ý nghĩa kích thích sự tò mò, hứng thú và tính sáng tạo của trẻ.

Ngoài việc cung cấp các đồ dùng, đồ chơi, vật liệu chơi phong phú đa dạng, có tính mở GV cần chú ý tới việc sắp xếp, trưng bày các đồ dùng, đồ chơi và tạo ra một môi trường hấp dẫn, kích thích hứng thú và tính sáng tạo khi chơi của trẻ.

Sau đây là một số gợi ý tạo ra môi trường CST cho trẻ trong lớp mẫu giáo hòa nhập:

- Tạo ra một khu vực riêng biệt hoặc “bí mật” bằng

Hình 1. Tạo khu vực chơi riêng hoặc “bí mật”

cách: + Đặt một chiếc bàn vào cạnh tường và trải khăn trải bàn lên; + Tạo ra khu vực chơi ở một góc lớp; + Cho trẻ chơi trong một cái hộp rộng.

- Tạo ra khu vực chơi với việc xác định trước số lượng trẻ chơi, ví dụ kê 2 cái ghế trước một cái bàn hoặc đặt một tấm thảm vuông sao cho chỉ đủ 2 trẻ ngồi chơi ở đó.

Hình 2. Tạo ra khu vực chơi xác định trước số lượng người chơi

- Tạo ra ranh giới để nhìn cho khu vực, ví dụ: dùng thảm hoặc viền bằng dây xung quanh bàn hoặc khu vực chơi, trang trí khu vực xây dựng bằng tranh ảnh các công trình nổi tiếng.

- Lựa chọn và đặt các vật liệu chơi, đồ chơi cẩn thận sao cho góc chơi vừa hấp dẫn vừa gợi các ý tưởng chơi của trẻ.

- Sắp xếp khu vực chơi sao cho đơn giản, dễ tiếp cận và sẵn sàng cho trẻ bắt đầu chơi. Vào đầu năm học, khi trẻ mới bắt đầu đến lớp, TKTTT rất cần một môi trường đơn giản, dễ nhận biết. Do đó, cần sắp xếp khu vực chơi xây dựng cũng như những khu vực chơi khác một cách đơn giản, gọn gàng và đẹp mắt, không nên đưa ra quá nhiều đồ chơi một lúc. Các đồ chơi, vật liệu chơi nên để gọn ở trong hộp, trong khay và đặt ở trên giá có dán nhãn bằng chữ.

Vật liệu chơi là một trong những yếu tố quan trọng trong trò chơi và có ảnh hưởng đến hứng thú và hành động chơi của trẻ. Vật liệu chơi, đồ chơi sẽ làm tăng tính hấp dẫn của trò chơi đối với trẻ trong lớp nói chung và TKTTT nói riêng. Các nghiên cứu chỉ ra rằng khi chơi với vật liệu mở (vật liệu từ thiên nhiên) trẻ sẽ tăng tính sáng tạo hơn là chơi với vật liệu có kết cấu chặt chẽ (bộ xếp hình). Vật liệu chơi đủ hay thiếu, phong phú hay nghèo nàn, an toàn hay không an toàn, hấp dẫn hay nhàm chán sẽ ảnh hưởng đến hứng thú chơi và sự sáng tạo của trẻ khi chơi. Vì vậy, việc chuẩn bị vật liệu chơi

cho trẻ là việc làm vô cùng cần thiết, đòi hỏi một sự nghiêm túc và cẩn trọng.

Các vật liệu CST rất đa dạng như: bột nặn và các khuôn tạo hình, các vật liệu để tô vẽ như giấy, bút, sáp màu, các vật liệu để xây dựng...

2.2. Xây dựng môi trường chơi thân thiện, cởi mở và an toàn. Các nghiên cứu đã chỉ ra rằng, trẻ em kể cả trẻ có khuyết tật sẽ sáng tạo hơn trong hoạt động khi chúng ở trong một môi trường thân thiện, cởi mở, không có sự đánh giá khắt khe, phê phán và bắt lỗi. Trong đó, thái độ của GV đối với trẻ và giữa các trẻ với nhau hay là sự tương tác xã hội trong lớp học có ảnh hưởng to lớn đến tính sáng tạo của trẻ.

Việc tăng cường sự tương tác giữa TKTTT và bạn bè trong khi chơi bao gồm tăng cường sự chấp nhận và tôn trọng lẫn nhau giữa trẻ không có khuyết tật và TKT, tăng cường sự tương tác xã hội trong nhóm và xây dựng tình bạn là vô cùng cần thiết cho hoạt động sáng tạo.

GV cần khuyến khích thái độ chấp nhận của những trẻ khác trong lớp đối với TKTTT bằng cách tôn trọng và đối xử công bằng với tất cả trẻ trong lớp bao gồm TKT; tạo cơ hội cho trẻ trong lớp tìm hiểu về người khuyết tật, nhận ra những điểm mạnh, điểm yếu của bạn cũng như của bản thân; tạo cơ hội cho TKT tham gia vào tất cả các hoạt động trong lớp. Cô giáo nói rõ kì vọng của mình với trẻ trước khi chơi: "Nào, bây giờ các con hãy cho cô thấy các con sáng tạo như thế nào nhé. Cô muốn tất cả các con chơi thật vui vẻ và đoàn kết".

Đồng thời, GV cần giúp đỡ và hướng dẫn TKT biết cách tương tác với các bạn bằng cách dạy và nhắc nhở những quy tắc giao tiếp, xã hội. GV cần hướng dẫn trẻ biết bắt đầu và duy trì sự tương tác xã hội trong khi chơi, cùng nhau giải quyết mâu thuẫn và chấp nhận, yêu thương và giúp đỡ lẫn nhau. Đồng thời, GV cũng cần có ý thức tạo cơ hội để TKT CST theo khả năng của bản thân.

GV cần thể hiện sự thân thiện, vui vẻ và cởi mở khi thảo luận và nhận xét trẻ khi chơi. Tránh đặt những câu hỏi mang tính hình thức hoặc những câu hỏi đóng như: "Con có thích không?", "Con xây nhà phải không?"... mà nên sử dụng những câu hỏi mở và những câu hỏi kích thích tính tò mò và sáng tạo của trẻ, như: "Cái ô tô này lắp thêm đôi cánh thì ra sao nhỉ?", "Con có nghĩ nên xây thêm một vườn hoa ở góc này không?".

Khi nhận xét, đánh giá trẻ chơi GV cần cởi mở, nồng ấm và khuyến khích trẻ nhiều hơn. Trong đó, GV nên chú trọng vào những điểm tích cực của trẻ. Nếu trẻ chơi theo cách không như thông thường thì cũng không nên phê phán trẻ mà nên tìm hiểu xem tại sao

trẻ lại chơi như vậy, trẻ chưa biết cách chơi hay là một sự sáng tạo của trẻ. Khi biết cách đặt câu hỏi hoặc đưa ra lời nhận xét, GV sẽ khơi gợi được ý tưởng của trẻ. Chẳng hạn, cô giáo có thể nói: "Ồ, chắc là cái cây của con thật là to lớn mới có thể mang được nhiều quả to như thế này nhỉ".

* * *

Môi trường chơi là yếu tố quan trọng, cần được lưu ý trong quá trình tổ chức hoạt động vui chơi cho TKTTT ở trường mầm non hòa nhập. Việc xây dựng môi trường CST có ý nghĩa quan trọng, vừa phát huy khả năng sáng tạo của GV, vừa tạo cơ hội cho trẻ sáng tạo khi chơi và học. Môi trường chơi bao gồm các điều kiện vật chất và tâm lí, trong đó đòi hỏi GV phải tạo ra được một môi trường an toàn, hấp dẫn và kích thích trẻ chơi cũng như phát triển tối đa tiềm năng của trẻ. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Trần Thị Minh Thành (2013). *Một số biện pháp tổ chức trò chơi xây dựng nhằm phát triển tính sáng tạo cho trẻ khuyết tật trí tuệ nhẹ*. Tạp chí Khoa học, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, tr 120-129.
- [2] Alka Burman (2012). *Constructive play in early learning environments*. CMAS, www.cmascanada.ca.
- [3] Janet Moyles (2006). *The excellence of play*. Open University Press.
- [4] <http://www.eric.ed.gov>.

Giáo dục hòa nhập trong giáo dục...

(Tiếp theo trang 123)

được đi học của TKT tật lên hàng đầu. Đối với các cơ sở đào tạo cần có kế hoạch đưa GDHN vào học phần cơ bản nhất trong chương trình đào tạo sư phạm mầm non. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Hoàng Thị Thu Hương (2015). *Giáo dục hòa nhập trong giáo dục mầm non*. Tài liệu bồi dưỡng thường xuyên.
- [2] <http://www.giaoducoanhap.edu.vn>.
- [3] Bộ GD-ĐT (2006). *Quy định về Giáo dục hòa nhập dành cho người khuyết tật* (ban hành kèm theo Quyết định số 23/2006/QĐ-BGDĐT ngày 22/5/2006 của Bộ GD-ĐT).
- [4] Bộ GD-ĐT (2009). *Chương trình Giáo dục mầm non* (ban hành kèm theo Thông tư số 17/2009/TT-BGDĐT ngày 25/7/2009 của Bộ GD-ĐT).
- [5] Unesco (1994). *Tuyên bố Salamanca và cương lĩnh hành động về giáo dục theo nhu cầu đặc biệt*.